



L'Institut de Batxillerat "Jaume Balmes" de Barcelona acaba de commemorar els seus 150 anys d'existència.

Professors gironins de l'Institut «Jaume Balmes» de Barcelona

Carles Bastons

Tot aprofitant l'avinentsa del 150è aniversari de la creació dels instituts d'ensenyament secundari i el corresponent professorat i pla d'estudis(1), desitjo en aquest article recordar uns docents nascuts a terres gironines i vinculats, poc o molt, per exercici de la professió, a l'Institut de Batxillerat «Jaume Balmes» de Barcelona, centre que la primavera passada va commemorar els seus 150 anys d'existència(2).

Per damunt dels noms i cognoms que més avall ressenyaré i dels quals intentaré donar la màxima informació que m'ha estat possible trobar, crec que és bo acollir-se a qualsevol circumstància per retre un homenatge a unes persones dedicades a formar adolescents i joves i també, amb les seves

aportacions, a fer avançar la ciència. I en el seu conjunt com un col·lectiu que amb altres en un estudi pendent, donaria exemple de l'abundor de gironins il·lustres que des de diferents camps han contribuït a l'enriquiment de la cultura i de la ciència de casa nostra(3). A més, crec també positiu establir aquest lligam entre intel·lectuals de les comarques gironines i l'institut més antic i prestigiós de Barcelona, com un de tants apropaments culturals.

Abans d'entrar específicament en les bibliografies, vull deixar constància que he pres com a criteris de selecció els companys nascuts a ciutats, viles o pobles de Girona ja traspassats(4) i també que m'ha estat força difícil aconseguir dades interessants o noves, a part d'aquelles que figuren en obres de divulgació o enciclopèdiques(5).

Heus ací la relació per ordre alfabètic.

CARRERAS i ARTAU, Joaquim
(Girona 1894-Tiana 1968)(6)

Catedràtic de «Psicología, Lógica, Ética y Rudimentos de Derecho» que prengué possessió el dia 1 de març de 1926, previ pas pels instituts de Palència, Lugo i Reus. Deu anys més tard –poc després de l'esclat de la Guerra Civil i més concretament el 29-XI-1936– fou nomenat catedràtic de Filosofia. Posteriorment, l'any 1939, ho fou de la Universitat de Barcelona, on desenvolupà una tasca docent i investigadora importantíssima. A l'institut fou el successor natural d'un prestigiós pensador, Hermenegildo Giner de los Ríos, molt lligat a la «Institución libre de Enseñanza». Es doctorà amb la tesi *Ensayo sobre el voluntarismo en Duns Scot*. Des d'un vessant més català, li hem d'agrair els seus treballs sobre Ramon Llull i Arnau de Vilanova. A més, escrigué un interessant llibre sobre la filosofia a Catalunya intitulat *La filosofía universitaria en Cataluña durante el segundo tercio del siglo XIX*, (1964). Cal afegir que fou membre de l'Institut d'Estudis Catalans d'ençà l'any 1944 i de l'Acadèmia de Bones Lletres des de 1955; i tingué lligams amb les Illes ja que fou mestre de l'Escola Lul·lística de Mallorca. Ex-alumne del Balmes, magnífic medievalista i promotor dels estudis universitaris gironins a la darrereria dels anys seixanta, el doctor Frederic Udina diu d'ell que «si no fou el millor, era a la primera fila del professorat de l'institut»(7).

COLL i VEHI, Josep
(Torrent d'Empordà 1823-
Girona 1876)

Catedràtic de «Poética y Retórica» amb presa de possessió l'any 1861, precedent de l'institut «S. Isidro» de Madrid i director de l'institut en dues ocasions: nomenat el 20 de juliol de 1868, per succeir Joan Cortada, hi renuncià tres mesos més tard –o potser els esdeveniments polítics de la revolució de setembre– el separaren de la direcció, però tornà a ser-ho per Reial Ordre del 10-II-1875 fins a la seva mort (29-XII-1876). Poc abans de morir va poder veure com l'institut

traslladava la seva seu a l'edifici actual de la Universitat a la plaça Universitat. Persona d'ideologia conservadora, fou un dels fundadors del Casino Barcelonés l'any 1849 i pertanyé a l'Acadèmia de Bones Lletres on ingressà en 1862. Col·laborador del Brusi, probablement per amistat amb Joan Mañé i Flaquer, publicà estudis sobre literatura castellana (*De la poesía en España: Modelos de poesías castellanas*, (1871); *Los refranes del Quijote, ordenados y glosados*, (1874); i provençal (*La sátira provenzal*) (8).

GARRIGA i PALAU, Francesc X.
(Cadaqués, 1864-?)

Catedràtic de «Poética y Retórica» (literatura) de 1913 a 1934(9), al qual succeí a la càtedra Guillem Díaz-Plaja, que, dit sigui de passada, féu l'examen d'ingrés a l'Institut de Girona. L'any 1888 es doctorà en Filosofia i Lletres. Col·laborador a la premsa de Madrid i de Barcelona, és autor de *Poesies Catalanes* (1919) i d'uns quants treballs sobre temes i aspectes de literatura castellana, com ara uns *Estudios acerca de la novela picaresca española* (1891) i *Menéndez Pelayo como crítico literario* (1912); destacà també la seva traducció castellana de *Solitud*. Com a periodista fou corresponsal a Madrid de *La Vanguardia* i col·laborà a *El Globo* i *El Imparcial*. També el ja esmentat doctor Udina en parla: «El professor Garriga explicava amb soltura, mot que emprava sovint, «Literatura Española» i la dominava perfectament, fent-la a més a més, atractiva; tenia una veu greu i la seva llengua nativa era el castellà... Com a professor tenia el seu atractiu i jo anava a gust a la seva classe, però a vegades escrivia frases de trampa, com «una batalla nabal» o «Aré cuanto pude» (10).

GASSIOT i LLORENS, Josep
(Sant Feliu de Guíxols, 1910-
Barcelona, 1994)

Professor de Física i Química a la immediata postguerra. Posteriorment, exercí com a catedràtic de l'assignatura als instituts de Mèrida, Múrcia i Girona. Durant molts anys fou l'inspector en cap de la Inspecció de Segon Ensenyament del districte universitari de Barcelona. Autor de llibres i treballs

sobre temes de la seva especialitat (per exemple, *La lucha por los nitratos*, (1944). Ja jubilat, es dedicà a escriure obres de creació literària per a adolescents i joves (*Un cavaller vestit de negre*, *Aventures i desventures al ducat de Grønland*, etc.). Col·laborador de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona, estigué també molt vinculat a l'Institut Químic de Sarrià. Excel·lent persona, concebia la docència com acte de servei i d'estimació.

LLANSÓ i PUJOL, Jaume
(Girona 1806-1862)

Catedràtic d'Agricultura que prengué possessió del càrrec el 3-VIII-1860 i cessà per defunció el 12-VIII-1862. Fou, a més, metge, i com a tal actuà durant la Primera Guerra Carlina i exercí a Figueres. A Barcelona fou també catedràtic de l'Escola de Botànica i Agricultura i dirigí *El Cultivador*. Escriví, sempre en castellà, diferents obres i memòries sobre temes de la seva especialitat, entre les quals destaquen: *Lecciones elementales de Botánica para uso de los Colegios de humanidades*, Figueres (1842); *Memorias sobre el estado actual de la botánica y agricultura* (1846); *Memoria relativa al proyecto de una asociación agrícola comercial para establecer el crédito de los vinos españoles en el mercado de América* (1849), *Reflexiones acerca de los bancos agrícolas* (1856), etc.

ORIOI i BERNADET, Josep
(El Far d'Empordà 1811-
Les Escaldes 1860)

Primer catedràtic de Matemàtiques i un dels primers directors de l'Institut (1859-1860), cessà per defunció. A més, arquitecte i doctor en Ciències Exactes, va fer importants aportacions a la tècnica i enginyeria catalanes, ja que concebé el ferrocarril de Barcelona a Granollers i projectà el de Sant Joan de les Abadesses. Membre l'«Academia de San Fernando» de Madrid, escriví uns *Elementos de Geometría y Dibujo Lineal* (1847), obra aleshores pionera en el seu gènere. I també traduí l'obra del científic francès T. J. Pelouze *Secretos novísimos de Artes y Oficios*. Tingué unes idees pedagògiques que podrien subscriure's ara o, si més no, considerar-les força actuals(11).

SAFONT i DE FERRER, Joan de
(Besalú 1789-Barcelona 1847)

Professor substituït d'«Ideología y Lógica», formà part del primer claustre. Posteriorment fou catedràtic de Lògica de la Universitat de Barcelona. Teòleg i frare benedictí –del monestir de Sant Cugat del Vallès–, intervingué en el setge de Girona. Home pintoresc i polifacètic, escriví obres tan variades i suggestives com *Memorias sobre los Condes de Besalú* (tres parts 1840-1845); *Disertación sobre el sistema planetario* (1835), *Breve historia de la vida de los principales filósofos* i *Almanaque religioso, civil, histórico, geográfico, físico y agrícola para el año 1845*. Membre també de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Pla i Cargol en el seu llibre *Biografía de gerundenses* (1960) ens diu que dissenyà l'aparell cosmològic que es conservava en el gabinet de Física del Seminari de Girona.

VALENTÍ i FIOL, Eduard
(Pals 1910-Barcelona 1971)

Exalumne de l'Institut de Girona, catedràtic de Llengua Llatina. Prengué possessió l'1-VIII-1961, previ pas pels instituts d'El Ferrol, Santiago, Castelló i Reus, cessà per defunció el 28-II-1971. Deixeble de Carles Riba, formà part del claustre de la primera Universitat Autònoma de Barcelona (1932-1939) i del primer claustre de la UAB. Mort en plena maduresa, a part de recerques, estudis i treballs sobre temes de la seva especialitat i a més de la tasca com a traductor (textos de Cèsar, Ciceró, Lucreci i Sèneca), cal recordar els articles de gran interès sobre Carles Riba, Joan Maragall i J. Torras i Bages i dues obres cabdals, pòstumes, *Els clàssics i la literatura catalana moderna* (1973) i *El primer modernismo catalán y sus fundamentos ideológicos* (1973). Col·legues i exalumnes actuals encara recorden el seu mestratge i la seva bonhomia.

XIFRA i MASMITJÀ, Narcís
(Girona 1848-1934)

Professor auxiliar de Física i Química, segons el quadre de professors de la *Memòria* del curs 1876-77. Posteriorment catedràtic dels instituts de Conca i de Girona, on impartí Matemàtiques. A més, enginyer industrial que féu unes magnífiques instal·lacions elèctriques (la de la Maquinista Terrestre i Marítima, la de la rambla de Girona, la del Liceu) i aplicacions telefòniques primerenques (línia Barcelona-Girona, xarxa urbana de Barcelona). Precisament Ignasi Bonnin parla d'aquestes experiències(12). I com diu Pla i Cargol en *Biografías de gerundenses* «puede considerarse como uno de los más destacados precursores en las industrias eléctricas en España».

Carles Bastons i Vivanco
és catedràtic d'Institut

Notes

- (1) És coneguda amb el nom de «Ileï Pidal».
- (2) Cal no oblidar tampoc que l'Institut «Jaume Vicens Vives» de Girona també ha gaudit d'aquest privilegi i que tot just ara acaba de celebrar-ho amb actes molt diversos.
- (3) És una assignatura pendent l'elaboració d'un estudi sintètic o monogràfic sobre gironins il·lustres a la manera que ja s'ha fet a Lleida i a Tarragona, tot actualitzant el llibre *Biografías de gerundenses* de J. Pla i Cargol. Dalmat Carles, Girona, 1960.
- (4) Només assenyalat que en l'etapa recent de l'Institut Balmes també el seu claustre ha tingut i té professorat procedent de terres gironines: (Miquel Azara, ja jubilat, de Flaçà; Carles Bastons, de Figueres; Quima Bisbe, de Celrà; Rosa Brunet de Banyoles; Anna Huix, de Santa Coloma de Farners; Rosa Navarro, de Figueres; Manuel Roca, d'Ullastret; i Sebastià Xambó, de Vilabertran, entre d'altres).
- (5) Una de les fonts ha estat el llibre miscel·lani del Balmes *Cent cinquanta anys d'història (1845-1995)* (Altafulla, 1995), especialment els treballs de Q. Bisbe, C. Bastons i F. Udina, i les *Memòries de Curs*. Per ampliar informació vaig escriure als ajuntaments de Besalú, Cadaqués, Far i Torrent. A hores d'ara m'han contestat els de Besalú (l'alcalde m'ha enviat l'opuscle *Commemoració II Centenari del naixement de l'abat Safort, Amics de Besalú*, 1990); Far (la regidora de Cultura em diu que no tenen documentació sobre Oriol) i; Pals (la regidora de Cultura em remet una fotocòpia de l'*Avui* del 06-IX-1994) i Torrent (l'alcalde em diu que no disposen de documentació ni d'informació). Encara espero resposta de Cadaqués. En conjunt hi ha, per tant, una bibliografia molt minsa, per no dir nul·la,

- sobre ells, llevat d'algun article sobre Carerras Artau (vegeu nota 6) i Valentí i Fiol (N. Bilbeny, «Eduard Valentí i el classicisme com a actitud» a *Auriga*, núm. 11, 1994, pàg. 9-12). Vull agrair, per altra banda, les dades que m'han donat les vídues Gassiot i Valentí i el doctor Enric Mirambell.
- (6) Vegeu el treball de J. Vergés, «Cent anys del professor Joaquim Carreras i Artau» a *Revista de Girona*, núm. 167, novembre-desembre 1994, pàg. 30-33.
- (7) «Vells i bells records», pàg. 145 a *Cent cinquanta anys...*
- (8) Potser reproduir alguns mots de la seva visió de l'ensenyament pot ser, si més no, curiós, quasi a cent vint-i-cinc anys de distància. Diu a propòsit de la llibertat d'ensenyament: «La decadència intel·lectual es a todas luces tan manifiesta, que agobia el corazón de pesadumbre... Aún cuando la principal causa de este deplorable estado debe atribuirse a la mal llamada libertad de enseñanza, el origen hay que buscarlo mucho más arriba. Innumerables y no siempre atinadas innovaciones fueron desmoronando poco a poco la obra levantada en vez de ir completándola y perfeccionando con discreción y paciencia. Mas no cabe duda de que la libertad de enseñanza tal como se entendió y practicó vino a dar el traste con todo. No libertad, sino imposibilidad, imposibilidad material y absoluta de enseñanza es lo que realmente hubo, por lo menos con respecto a los establecimientos públicos. Porque permitir a un niño de ocho o diez años el matricularse en Psicología o Física o en todas las asignaturas a la vez, reconociéndole además el derecho absoluto de no asistir a la clase, y el derecho no menos absoluto de no abrir un libro, valía tanto como decirle al catedrático que se cru-

- zase de brazos y no se fatigase en balde...», *Cent cinquanta anys... op. cit.* pàg. 43.
- (9) Ell mateix en carta a Unamuno del 23-V-1813 ho diu: «... he estado de oposiciones y he sido nombrado para la cátedra de Literatura del Instituto de Barcelona, de la cual me he posesionado ya... Excuso decirle que, durante todo el invierno, he vivido consagrado a hacer coraje y a prestarme para el magno boxeo profesional en que he tenido la buena fortuna de resultar el más guapo...». Abans, havia estat als instituts «Cardenal Cisneros» de Madrid, de Reus (de 1892 a 1899); de Còrdova i d'Oviedo.
- (10) F. Udina Martorell. art. esmentat a la nota 7, pàg. 146.
- (11) Heus ací alguns dels seus pensaments: «La gran mayoría de los padres se figuran que lo han hecho todo, enviando sus hijos al instituto y satisfaciendo los derechos de matrícula y de examen. El sagrado deber de velar constantemente por la educación de estos últimos; de seguir paso a paso sus lentos, pero constantes adelantos; de combatir de continuo su natural distracción; de estimular a cada momento su amor al estudio, ora mostrándoles su importancia, ora premiando su aplicación y sus progresos: éstos son deberes que no se tienen en cuenta, porque se cree ilusoriamente que serán llenados del todo por los encargados de la enseñanza. ¡Lamentable error, que hace ineficaces los esfuerzos de los profesores y reduce poco menos que a la nada los sacrificios pecuniarios de las familias!... *Cent cinquanta anys d'història, op. cit.*, pàg. 28.
- (12) Vegeu C. Bastons, I. Bonnin, i I. Fadón, «Los institutos de Bachillerato cumplen 150 años» a *Historia y Vida*, núm. 330, setembre 1995, pàg. 51.